

Л. В. МОЛДАВАН,
*професор, доктор економічних наук,
головний науковий співробітник,
О. В. ШУБРАВСЬКА,*
*професор, доктор економічних наук,
завідділом*

*Відділ форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"
(Київ)*

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Оцінено сучасний стан і проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва України. Виокремлено "точки зростання" у вітчизняному АПК і на цій основі – ключові напрями інвестиційно-інноваційного процесу у сфері сільськогосподарського виробництва та у суміжних з ним галузях (переробки, виробництва засобів виробництва для сільського господарства, інфраструктури). Доведено, що реалізація такого підходу вимагає нової стратегії інвестиційної політики на засадах сталого та інноваційного розвитку. Обґрунтовано очікуваний ефект від реалізації викладених пропозицій у розрізі економічних, соціальних і екологічних вигід.

L. V. MOLDAVAN,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Principal Sci. Researcher,
O. V. SHUBRAVS'KA,*
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Department*

*Department of Management Forms and Methods in the Agrifood Complex,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)*

INVESTMENT PRIORITIES IN THE SPHERE OF DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRIINDUSTRIAL PRODUCTION AND MECHANISMS OF THEIR REALIZATION

The modern state and the problems of development of Ukraine's agricultural production are estimated. The authors separate "growth points" in the domestic AIC and, on their basis, the key directions of the investment-innovation process in the sphere of agricultural production and in the adjacent branches (processing, fabrication of production means for the agriculture, infrastructure). It is proved that a realization of such approach requires a new strategy of the investment policy on the principles of steady innovative development. The expected effect from a realization of the presented proposals in the aspect of economic, social, and ecological benefits is substantiated.

Молдаван Любов Василівна (Moldavan Lyubov Vasylivna) – e-mail: agroprodov@ukr.net;
Шубравська Олена Василівна (Shubravs'ka Olena Vasylivna) – e-mail: agroprodov@ukr.net.

Сільськогосподарське виробництво – гарант національної продовольчої безпеки і ключова галузь у забезпеченні макроекономічної та соціальної стабільності українського суспільства. У нинішній, складний і для аграріїв, час сільське господарство демонструє високі темпи зростання виробництва та експорту, для підтримання яких необхідними є цілеспрямовані та досить масштабні фінансові вливання (у тому числі з боку приватних інвесторів).

Можливості розширення фінансування сільського господарства значною мірою пов'язуються із залученням іноземних інвестицій на принципах реалізації для України “плану Маршалла”. Інакше кажучи, очікування щодо перетворення цієї галузі на один з драйверів економічного зростання нашої країни виправдаються лише за умови, що в зазначеному процесі, поряд із сільським господарством, буде задіяно й суміжні з ним галузі (переробку, виробництво засобів виробництва для сільського господарства, інфраструктуру), а принципами розвитку агропромислового комплексу буде визначено ресурсну ефективність і ресурсозбереження. Необхідність забезпечення цього являє собою одну з першочергових проблем в умовах наявного дефіциту матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарського виробництва, обмеженості практично всіх джерел його фінансування, деградації сільськогосподарських земель, а також нинішніх і прогнозованих змін клімату, які провокують гостру нестачу вологи у ґрунті.

При цьому треба також брати до уваги, що ефективність використання валютних коштів зумовлюється, насамперед, міркуваннями економії валютних ресурсів при виробництві продукції, а також можливістю збільшити валютну виручку при експорті виробленої продукції.

За даними Держстату України, за 2014 р. порівняно з 2013 р. вітчизняне сільськогосподарське виробництво зросло на 2,2% (у тому числі на підприємствах – на 4%). Це підтверджує тенденцію до стабільного нарощування галуззю обсягів випуску, яка склалася в останні роки. Так, у 2001–2005 рр. середньорічний індекс виробництва валової продукції сільського господарства в Україні був на рівні 1,95%, у 2006–2010 рр. – 1,25% [1], а у 2011–2014 рр. – 6,2%. В основному такі показники забезпечувалися за рахунок збільшення виробництва рослинницької продукції (переважно у зв'язку зі зростанням урожайності сільськогосподарських культур). Тим часом певні успіхи демонструвало і тваринництво: у 2011–2014 рр. середньорічний темп приросту в цій галузі становив 2,8%. Відповідно зростає і агропродовольчий експорт: у 2013 р. його частка у загальнонаціональних обсягах випуску становила 27%, а за 8 місяців 2014 р. – зросла до 28%.

Збереження у середньостроковій перспективі (2016–2020 рр.) темпів зростання продукції аграрної галузі можливе лише за умови незниження нинішнього щорічного рівня її фінансування (в обсягу приблизно 2,3 млрд. дол.). Подальша реалізація потенціалу вітчизняного сільськогосподарського виробництва залежить також від наявності та ефективності використання усіх видів ресурсів – як матеріально-технічних, так і природних. Відомо, що в Україні між досягнутим і нормативним рівнями врожайності сільськогосподарських рослин і продуктивності сільськогосподарських тварин існує чимала різниця, зумовлена недотриманням технологій агровиробництва. Так, у нас, за даними Держстату України, рівень забезпеченості сільськогосподарською технікою, який прийнято характеризувати потужністю двигунів тракторів у розрахунку на 100 га орних земель і кількістю зернозбиральних комбайнів, яка припадає на 1000 га посівної площі зернових, становить, відповідно, 53 к. с. і 4 шт., а, наприклад, у США – 200 і 15, у Франції – 277 і 16, у Німеччині – 397 і 28 *. В Україні сільськогосподарська техніка приблизно на 70% має імпортне походження, причому, як правило, вона вже була у вжитку. Через нестачу у господарствах зернозбиральної техніки період збирання зернових удвічі переви-

* Програма оновлення парку сільхозтехники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rosagroleasing.ru/upload/content_pages/about/programma_obnovleniya_parka_selhoztehniki.pdf>.

щує нормативний. Як наслідок, аграрії втрачають до 5 ц з га зерна (на посівних площах України це — 7–7,4 млн. т). Практично відсутнє механізоване збирання картоплі, вирощування якої майже повністю сконцентровано в ОСГ, що знижує товарність цієї культури.

Техніко-технологічні проблеми доповнюються техногенною деградацією ґрунту, зумовленою застосуванням ґрунторуйнівних технічних засобів і знарядь, а також відповідних їм способів обробітку сільськогосподарських угідь, які, у свою чергу, супроводжуються переущільненням, пульверизацією і дефляцією ґрунту, втратами ґрунтової вологи та іншими руйнівними процесами.

Внаслідок водної та вітрової ерозій втрачається від 450 млн. до 600 млн. т родючого шару ґрунту, 30 млн. га земель сільськогосподарського призначення визнано деградованими, а від 14 млн. до 17 млн. га — ерозійно небезпечними [2]. У зв'язку із змінами клімату (він стає сухішим) в Україні істотно загострилися проблеми накопичення і збереження ґрунтової вологи, а також упередження негативних наслідків від посух. Зазначене вимагає переходу на застосування сучасної волого- та ґрунтозберігаючої техніки.

Серед негативних процесів, які вимагають для їх усунення концентрації інвестицій, виокремлюються посилення виснаження земельних ресурсів агровиробництва, насамперед, зниження родючості ґрунту за вмістом у ньому гумусу, необхідного для формування врожаю. За результатами агрохімічної паспортизації земель, протягом 1986–2010 рр. вміст гумусу у ґрунтах зменшився на 0,5%, а в наступні 10 років у результаті знищення тваринництва як джерела органіки і переходу від сівозмінного до монокультурного виробництва баланс втрати гумусу став гостродефіцитним (щороку його втрати становили 0,4–0,8 т з га) *. При цьому відзначаються загрозливі тенденції до зменшення площ з високим вмістом гумусу і до перерозподілу їх до підвищеної та середньо-забезпеченої груп [3].

Усе це засвідчує, що можливості подальшого стійкого нарощування сільськогосподарського виробництва на наявних матеріально-технічному і природноресурсному потенціалах практично повністю вичерпано. Реалізація проблеми вимагає переходу до нової стратегії *інвестиційної політики на засадах сталого та інноваційного розвитку*, спрямованої у тому числі і на усунення розглянутих негативних процесів. У світовій практиці це забезпечується переходом на ощадне сільськогосподарське виробництво, що зумовлює необхідність направлення інвестицій вітчизняних господарств у найближчій перспективі, насамперед, на:

- придбання техніки і знарядь для переходу на мінімальний і нульовий (волого-структурозберігаючий) обробіток ґрунту;
- інтегрування тваринництва у систему ведення господарства з відповідним сівозмінним землеробством;
- розвиток селекції та перехід до використання насіння посухостійких культур.

Слід зауважити, що дотримання технологічних режимів дозволить хоча б частково нівелювати періодичний негативний вплив природного фактора на врожайність сільськогосподарських культур (сьогодні в Україні коливність урожайності, зокрема, зернових становить 15%, що втричі перевищує відповідний показник у високотехнологічних країнах).

Значних втрат зазнає сільське господарство через нерозвинутість інфраструктурного забезпечення. Так, з цієї причини виробники зерна одержують від ціни ФОБ 49–51%, тоді як фермери Франції чи Німеччини — до 75%. Ще гірше становище в ОСГ, які, вирощуючи 70–98% овочів, фруктів, картоплі через відсутність належних умов зберігання втрачають велику частину продукції та виручки.

* Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України у 2011 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <<http://www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/NacDopovid2011.pdf>>.

Очевидно, що головним фактором, який стримує інвестиційно-інноваційний процес у сфері сільськогосподарського виробництва, є нестача фінансів. Сільське господарство має довготривалі проблеми у сфері фінансового і матеріально-технічного забезпечення, які в останні 2 роки істотно поглибилися через зниження прибутковості та рентабельності виробництва. Падіння цін реалізації у 2013 р., у поєднанні зі зростанням собівартості, призвело до значного (з 20,2% до 11,5%) зниження рентабельності виробництва. Низькою залишається також інвестиційна забезпеченість галузі. Між 1990 і 2000 рр. інвестиції в основний капітал національної економіки зменшилися у 4 рази, а в сільському господарстві – більш як у 20 разів. І сьогодні частка аграрних інвестицій є не тільки значно меншою від її рівня у минулому, але й істотно поступається перед питомою вагою галузі у створеному ВВП. Щодо вартості основних засобів сільського господарства, то вона становить менш як 2% їх загальної вартості. Відповідно, вкрай низькою є фондоозброєність працівників галузі.

У цьому контексті головними компонентами здійснення “плану Маршалла” в агропромисловому комплексі, які можуть стати “точками зростання”, є:

- забезпечення сільськогосподарських виробників основними видами збиральної та ошадної ґрунтообробної техніки, в поєднанні з її виробництвом в Україні;
- розвиток м'ясного скотарства у зонах з умовами, найсприятливішими для пасовищного утримання худоби;
- закладання нових садів на краплинному зрошенні та розширення тепличного господарства в Україні;
- організація переробки зерна і плодоовочевої продукції самими їх виробниками;
- забезпечення господарств, спеціалізованих на вирощуванні овочевої та плодово-ягідної продукції, відповідною інфраструктурою для її довгострокового зберігання;
- забезпечення потреб господарств основних зон вирощування зернових у мережі лінійних елеваторних господарств з виходом на портовий кооперативний елеватор.

Основні види техніки, виокремлені нами, є імпортними і високовартісними. Ціна американського зернозбирального комбайна “Джон Дір” сягає 280 тис. дол., картопле-збирального комбайна “Анна” (Польща) – від 40 тис. до 100 тис. дол. і більше. Довгострокові ж кредитні інвестиції для середніх сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, і особливо – ОСГ, є недоступними й дорогими, що зумовлює необхідність орієнтації державної інвестиційної підтримки саме на ці категорії виробників. Така підтримка може бути здійснена шляхом: а) компенсації частини вартості придбаної техніки; б) сприяння її придбанню через НАК “Укragenrolіzing” на пільгових умовах; в) компенсації частини процентної ставки на кредити комерційних банків для таких цілей. Для ОСГ допомога може забезпечуватися через Фонд підтримки фермерських господарств.

Ефект від інвестиційного забезпечення придбання господарствами зерно- і картопле-збиральної та ґрунтообробної техніки може набрати мультиплікаційного характеру, якщо здійснити програму переходу на її виробництво в Україні.

Експансія іноземними компаніями вітчизняного ринку технічних засобів і знарядь для сільського господарства за відсутності регулятивної ролі держави практично заблокувала українське виробництво тракторів і зернозбиральних комбайнів. Динаміка ввезення до України тракторів у рази перевищує їх виробництво вітчизняними заводами (табл. 1). Проблема ж налагодження випуску вітчизняного комбайна досі залишається невирішеною, незважаючи на державну підтримку цього проекту.

Із загального обсягу імпортованих тракторів до половини припадає на сільсько-та лісогосподарські. У вартісному вираженні лідерами торгових марок на українському ринку виступають білоруські “МТЗ” (до 45–50%), “Клаас” і “Джон Дір” (25–30%), а у кількісному – “МТЗ” і ряд китайських марок (у цілому – до 70%). Серед торгових марок комбайнів лідерство утримують “Клаас”, “Джон Дір”, “Палессе”. У середньому

до України щороку імпортуються сільськогосподарські машини і знаряддя на суму 2,5–3 млрд. дол., левова частка яких припадає на трактори і комбайни.

Таблиця 1

Динаміка імпорту і вітчизняного виробництва окремих видів техніки *

Види техніки	Р о к и							
	2010		2011		2012		2013	
	імпорт	внутрішнє виробництво	імпорт	внутрішнє виробництво	імпорт	внутрішнє виробництво	імпорт	внутрішнє виробництво
Трактори (тис. шт.).....	61,3	5,2	146,4	6,8	104,9	5,3	158,1	4,3
Зернозбиральні комбайни (шт.).....	1734	–	2619	–	1647	–	1571	–

* Розраховано авторами за даними Держстату України.

Як показує досвід країн, які опинились у подібній ситуації, вихід з неї – у залученні іноземних виробників сільськогосподарської техніки до створення своїх філій на території країни-імпортера. Для стимулювання іноземних компаній до цього поширено, зокрема, такі механізми, як їх тимчасове звільнення від податків, митні преференції, часткова участь держави у фінансуванні проекту. На таких засадах необхідно залучити іноземні компанії до відкриття в Україні своїх філій зі збирання тракторів, зерно- та картоплезбиральних комбайнів, а також техніки для мінімального обробітку ґрунту. При цьому впродовж 3–4 років треба перейти до організації їх вітчизняного виробництва. Такі проекти вважаються вигідними, якщо завдяки їм скорочується імпорт техніки та на 10–12% знижується вартість техніки, складеної, а потім виробленої у країні-імпортері.

Інтегрування тваринництва у сільськогосподарське виробництво є необхідним в Україні не тільки з огляду на потребу в переході до сівозмінного гумусовідтворюючого землеробства, але й тому, що завдання галузі полягає у забезпеченні населення молочними і м'ясними продуктами (споживання яких на сьогодні є нижчим від раціональної норми, відповідно, на 42 і 30%), а сільських жителів – додатковими робочими місцями.

Одним з найбільш складних і капіталомістких є м'ясне скотарство. М'ясо яловичини Україна одержує як побічну продукцію від молочного тваринництва. При цьому вихід м'яса становить 48–52%, тоді як від м'ясних порід – 60% і більше. М'ясне стадо окремо від молочного, як це є притаманним для європейських та інших країн, в Україні практично відсутнє, хоча у нас є вітчизняні м'ясні породи великої рогатої худоби, і ще не втрачено племінні господарства.

Тому в Україні інвестиційними об'єктами мають стати як вітчизняна селекція худоби, так і закупівля нетелей та бичків м'ясних порід за межами країни, що важко здійснити без підтримки держави. Найкраще окуповуються витрати на м'ясне стадо, якщо воно утримується на продуктивних пасовищах. Для цього найбільше підходять Поліська і Прикарпатська зони. Створення за підтримки держави полісько-прикарпатського "м'ясного поясу" дозволить збільшити споживання м'ясної продукції населенням України і зменшити імпорт яловичини, який тривалий час мав тенденцію до зростання (табл. 2). Згодом можна буде наростити експорт цієї продукції.

Об'єктами інвестиційної політики в Україні мають стати також садівництво і тепличне овочівництво з огляду на значне відставання цих галузей від потреб внутрішнього ринку та на загрозу зростання імпорту відповідної продукції. Українці споживають фрукти і ягоди всього на рівні 58% раціональної норми. Площа продуктивних садів зменшилася з 378 тис. га у 2000 р. до 221,7 тис. га у 2013 р. При цьому 80,6% плодово-

ягідної продукції виробляється в ОСГ. Закладання 1 га молодого саду коштує в середньому 180 тис. грн., а віддача від вкладень починається тільки з 3–4-го року. Тому, як правило, цей вид господарської діяльності підтримується державою. Так, у Польщі фермер одержує від держави компенсацію 50% витрат – незалежно від закладеної площі саду. Також держава компенсує фермерові процентну ставку за кредит, який видається йому на 25 років *.

Таблиця 2

Частка імпорту у фонді споживання населення України *

(%)

Види продукції	Роки			
	2007	2009	2011	2013
М'ясо та м'ясопродукти.....	11,5	19,2	10,4	13,0
у тому числі яловичина і телятина.....	3,7	3,2	5,6	4,5

* Розраховано авторами за даними Держстату України.

В Україні необхідно відновити програму підтримки розвитку садівництва **, поширивши її на ОСГ. Така підтримка потрібна для того, щоб з відкриттям зони вільної торгівлі з ЄС упередити наповнення вітчизняного ринку фруктами з Польщі та інших європейських країн.

Не задовольняє потреб внутрішнього ринку і тепличне господарство України. Агрохолдинги, які краще за інших забезпечені інвестиційним капіталом, не бажають вкладати його в енерговитратну і капіталомістку галузь з тривалим строком окупності. В інших же господарствах таких можливостей немає. Для вирішення проблеми необхідно активізувати державну програму підтримки будівництва нових тепличних комплексів шляхом відшкодування 50% його вартості, а також створити привабливі умови для участі в таких проектах іноземних інвесторів на засадах партнерства.

Для ефективного розвитку овочівництва відкритого ґрунту і садівництва в південних областях важливе значення має організація водоощадного краплинного зрошення.

У південно-східних областях з метою збільшення експортної виручки пропонується змінити структуру посівів зернових злаків. Сьогодні Україна експортує пшеницю м'яких сортів, яка до того ж продається, здебільшого, як фуражна. Технології вирощування твердих пшениць втрачено, хоча попит на них зростає (в тому числі і на європейському ринку). Не вистачає цієї продукції також на внутрішньому ринку. Заміна частини посівів м'якої пшениці на її тверді сорти у південних областях України, де вона культивувалася ще в довоєнний період, дасть можливість збільшити валютні надходження від експорту пшеничного зерна і зменшити витрати на імпорт твердої пшениці.

За своєю природою сфера сільськогосподарського виробництва є найменш вигідною для інвестування. Вища окупність вкладень досягається за умови реалізації не сировини, а продукції її переробки. Наявність переробних потужностей підвищує економічну стійкість сільськогосподарських підприємств, а також допомагає вирішити проблему забезпечення зайнятості сільського населення, тобто сприяє сталому розвитку господарського комплексу. Особливо важливим це є для галузей, де мають місце відносний надлишок внутрішнього виробництва і (або) недостатня визначеність експортних каналів збуту. У першу чергу, це стосується овочівництва і садівництва.

За наявності доступного довгострокового інвестиційного кредитування сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства могли б відродити сільські пере-

* Пропозиція. – 2013. – № 11. Спецвипуск. Інтенсивний сад: зарубіжний досвід. Беленький О., Донець О. Сучасне садівництво в Польщі. – С. 4–5.

** Про затвердження Порядку справляння збору і використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07. 2005 р. № 587.

робні виробництва, поширені в минулому. Переробку овочів і фруктів можна організувати як самостійно їх виробниками, так і групою господарств на кооперативних засадах або на основі договору про спільну діяльність. Організація переробки такої продукції на кооперативному заводі дозволяє вивести її з подвійного оподаткування, оскільки кооперативна форма надання послуг належить до неприбуткових *, і за рахунок цього можна збільшити прибутковість виробництва плодоовочевої продукції. Підприємствам, які включаються до інвестиційного проекту вирощування твердої пшениці, теж вигідніше буде на кооперативних засадах організувати її переробку на борошно і виробництво макаронних виробів вищого гатунку. За сприятливих умов у таких проектах можуть виявитися бажання взяти участь власники макаронних фабрик з європейських країн (зокрема, італійські вже заявили про такі свої наміри). За даними департаменту продовольства Мінагрополітики України, в районах потенціального вирощування пшениці твердих сортів, а також овочів і фруктів є заводи, які можна реконструювати, що здешевить інвестиційні вкладення, які на початковому етапі оцінюються в сумі, еквівалентній 500 млн. дол.

Однією з ключових проблем сучасного економічного розвитку та життєзабезпечення країни є енергозбереження. І хоча сільськогосподарське виробництво не належить до основних споживачів енергоресурсів (за даними Держстату України, у 2012 р. його частка у загальному споживанні природного газу становила 2%, дизельного палива — відповідно, 0,3% і мастил — 4%), все ж ця галузь здатна не тільки в повному обсягу забезпечити власні енергопотреби, але й істотно вплинути на підвищення рівня національної енергонезалежності. Вітчизняне сільськогосподарське виробництво є потужним потенціальним продуцентом енергетичних ресурсів, насамперед — з енергетичних культур і частково — з відходів тваринництва. В Україні налагоджено вирощування енергетичних культур. Зокрема, ріпак займає 220 тис. га, проте його продукція не переробляється, а експортується у вигляді сировини для переробки в інших країнах. Водночас 7 створених у країні заводів завантажено на 27–30%. Що ж до використання відходів тваринництва, то тільки окремі сільськогосподарські підприємства передбачають у своєму складі наявність виробництв з переробки гною з метою використання біогазу, отриманого у результаті цього, на основному виробництві.

Здатність господарств протистояти негативному впливу цінової кон'юнктури аграрного ринку у першу чергу пов'язана, як зазначалося, з наявністю сільськогосподарської інфраструктури, від якої залежить мінімізація витрат на зберігання і просування продукції з поля до кінцевого споживача.

Найуразливішими сферами інфраструктури вітчизняного аграрного ринку залишаються елеваторне господарство, транспортні засоби вантажоперевезення та плодоовочесховища. Елеваторне господарство монополізовано торгово-фінансовими компаніями (в тому числі агрохолдингами, яким доступні довгострокові кредитні інвестиції). Як наслідок, сільськогосподарські підприємства, не підконтрольні компаніям, і фермерські господарства вимушені складувати свою продукцію на приватних елеваторах за досить високими цінами.

Як зазначалося, плодоовочеву продукцію вирощують, головним чином, ОСГ, яким не під силу будівництво складських приміщень з регульованим температурним режимом. Державна ж підтримка для цієї (хоч і основної) категорії виробників картоплі, овочів і фруктів відсутня (програма, яка діяла, була доступною лише для логістичних торгових компаній). Не маючи умов для зберігання своєї продукції, ОСГ вимушені продавати її торговим посередникам упродовж збиральної кампанії, що значно знижує прибутковість виробництва плодоовочевої продукції та зацікавленість у його нарощуванні.

* Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 20.11.2012 р. № 5495-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1087-15.

Елеваторне господарство і плодоовочесховища є капіталомісткими об'єктами, а їх будівництво вимагає довгострокових кредитів, яких не здатні залучити середні підприємства і фермерські господарства. Вихід із ситуації полягає в тому, щоб відновити для таких категорій сільськогосподарських виробників програму пільгового кредитування на придбання ними елеваторних і плодоовочевих складських модулів у складчину на кооперативних засадах за участі держави. Ця участь може бути реалізована шляхом або асоційованого членства державних компаній, або безповоротного інвестиційного вкладу (за аналогією з програмою участі держави у будівництві оптових сільськогосподарських ринків). При розробці інвестиційного проекту формування середніми підприємствами і фермерськими господарствами мережі лінійних (суходольних) елеваторів важливо передбачити його заключною ланкою будівництво кооперативного портового елеватора, як це було визначено Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року, але не виконано.

Перевезення сільськогосподарської продукції в Україні, здебільшого, здійснюються державним залізничним транспортом. При цьому спрацьованість вагонів-зерновозів становить 82–84%. Сьогодні для оновлення цього сектору необхідно 10000 нових вагонів-вантажовозів. Існують проблеми і з вітчизняним автовантажним парком. Практично не здійснюються річкові перевезення сільськогосподарської продукції. Інвестицій вимагає також поглиблення основної судноплавної артерії України – річки Дніпро.

Інвестування в інфраструктуру транспортних перевезень повністю залежить від держави, оскільки залізничне і річкове господарства є державною власністю. Тут теж може бути використаний принцип партнерства з приватним капіталом на засадах концесії.

Орієнтовний кошторис першочергових інвестиційних проектів в агропромислово-му комплексі (обчислений нами з урахуванням експертної думки фахівців Мінагрополітики України, Аграрного союзу України та Союзу учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України) становить близько 4 млрд. дол. (табл. 3).

Таблиця 3

Об'єкти інвестиційної підтримки в сільському господарстві та суміжних з ним галузях *

Напрями інвестування	Механізми реалізації (в тому числі за участі держави)
<i>Сфера сільськогосподарського виробництва</i>	
придбання комплексу машин для мінімального і нульового обробітку ґрунту (~325 млн. дол.)	система НАК “Украгролізінг”; компенсація частки процентної ставки;
придбання техніки для збирання зернових і картоплі (~325 млн. дол.)	здешевлення придбання для певних груп виробників (~120 млн. дол.)
закладання садів і виноградників на краплинному зрошенні (щороку ~40 млн. дол.)	пряма державна фінансова підтримка за державною програмою (~40 млн. дол.)
будівництво мережі теплиць (~500 млн. дол.)	компенсація 50% вартості (~380 млн. дол.)
будівництво мережі плодоовочесховищ (~260 млн. дол.)	
<i>Переробка продукції</i>	
реконструкція підприємств для глибокої переробки зерна та випуску готового продовольства (~350 млн. дол.)	державно-приватне партнерство
будівництво (реконструкція) плодоовочевих консервних заводів (~150 млн. дол.)	

Закінчення таблиці

будівництво потужностей з виробництва біо-палива з енергетичних сільськогосподарських культур	здешевлення придбання для певних груп виробників
Інфраструктура	
придбання вагонів-зерновозів (~300 млн. дол.)	державне фінансування (300 млн. дол.)
будівництво мережі суходольних елеваторів (I-й етап ~200 млн. дол.)	безоплатне виділення земельної ділянки; компенсація частки процентної ставки; участь на засадах асоційованого членства (~40 млн. дол.)
будівництво кооперативного портового елеватора (~50 млн. дол.)	
будівництво плодоовочевих логістичних центрів (~420 млн. дол.)	50-процентна бюджетна компенсація (~210 млн. дол.)
днопоглиблення (Дніпро: вартість ~2 млн. дол.)	державне фінансування (~2 млн. дол.)
Сільськогосподарське машинобудування	
модернізація виробництва тракторів класу 1,4 (~180 млн. дол.)	тимчасові податкові пільги; тимчасове безмитне ввезення імпортного обладнання та запчастин
комплектація з наступним виробництвом комплексу машин для технологій з мінімальним і нульовим обробітком ґрунту (~1 млн. дол.)	
комплектація з наступним виробництвом зерно-та картоплезбиральної техніки (~260 млн. дол.)	
виробництво обладнання для тепличних господарств (~300 млн. дол.)	
виробництво обладнання для плодоовочесховищ і логістичних центрів (~350 млн. дол.)	
Орієнтовна вартість плану (всього)	~4 млрд. дол.

* Розрахунки авторів.

Очікуваний ефект від реалізації викладених пропозицій оцінюється комплексом економічних, соціальних і екологічних вигід. Перші з них охоплюють збільшення доданої вартості в зерновому і плодоовочевому підкомплексах, розширення за рахунок цього асортименту продукції з доданою вартістю і нарощування її експортного потенціалу; нарощування обсягів виробництва плодоовочевої продукції та м'яса яловичини до потреб імпортозаміщення і раціональних норм їх споживання населенням України; зміцнення матеріально-технічної бази середніх і малих суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному комплексі шляхом розширення сегмента вітчизняного машинобудування на внутрішньому ринку; зменшення імпортозалежності країни від постачання технічних засобів виробництва; збільшення надходжень до бюджету від галузей АПК, які позиціюються як "точки зростання".

Соціальний ефект включає зменшення продовольчої залежності України за такими важливими продуктами, як м'ясо яловичини, овочі та фрукти; створення додаткових робочих місць у сільському господарстві, сферах його інфраструктурного забезпечення та сільськогосподарському машинобудуванні; підвищення доходів сільських домогосподарств; зростання ефективної зайнятості членів ОСГ і посилення їхньої мотивації до освіти, які виступають важливим фактором збереження сільських поселень.

Екологічне значення полягає у скороченні площ деградованих земель у зонах, де ерозією охоплено 60–80% угідь; відродженні в господарствах рослинного і тваринного біорізноманіття; переході на ощадне використання природних ресурсів, що у сукупності збереже їх для майбутніх поколінь українців.

Список використаної літератури

1. Пасхавер Б. Сценарії розвитку агросфери // Економіка України. – 2011. – № 11. – С. 38–44.
2. Король О. Огляд стану ґрунтів України та їх родючості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://infoindustria.com.ua/plodorodie-pochv-sevooboroty-structura-zemelnyih-ugodiy/>>.
3. Греков В.О., Дацько Л.В. Особливості проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ndipvt.org.ua/konf6/1/1.htm>>.

References

1. Paskhaver B. *Stsenarii rozvytku agrosfery* [Scenarios of development of the agrisphere]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2011, No. 11, pp. 38–44 [in Ukrainian].
 2. Korol' O. *Oglyad stanu gruntiv Ukrainy ta ikh rodyuchosti* [The review of the state of Ukraine's soils and their yield level], available at: <http://infoindustria.com.ua/plodorodie-pochv-sevooboroty-structura-zemelnyih-ugodiy/> [in Ukrainian].
 3. Grekov V.O., Dats'ko L.V. *Osoblyvosti provedennya agrokhimichnoi pasportyzatsii zemel' sil's'kogospodars'kogo pryznachennya* [Peculiarities of execution of the agrichemical certification of cultivated lands], available at: <http://www.ndipvt.org.ua/konf6/1/1.htm> [in Ukrainian].
-